

Ewa Bojar

Uwarunkowania prawne inwestycji zagranicznych w aspekcie konkurencyjności (Polska, Rosja, Ukraina, Białoruś)

Polska

W obowiązującym stanie prawnym sytuacja polskich oraz zagranicznych osób fizycznych i prawnych w bardzo poważnym zakresie została uregulowana jednolicie, co oznacza, że te dwie grupy podmiotów muszą stosować, w toku prowadzonej działalności, te same przepisy. Nowelizacja ustawy o spółkach z udziałem zagranicznym spowodowała rezygnację z przywilejów przyznanych inwestorom zagranicznym. Rezygnacja z kontrowersyjnego przepisu, który w swoich założeniach miał motywować inwestorów zagranicznych do inwestowania w Polsce, wyszła naprzeciw zwolennikom poglądów zrównania praw wszystkich podmiotów gospodarczych. Zmiana ta miała szczególnie postępowy charakter wobec tendencji zjednoczeniowych z Unią Europejską i dostosowania polskiego prawa do praw obowiązujących w Unii.

Aktem prawnym o podstawowym znaczeniu z punktu widzenia zakładania i prowadzenia w Polsce przedsiębiorstw przez przedsiębiorców unijnych jest Układ Europejski ustanawiający stowarzyszenie Polski z Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, który wiąże Polskę od 1 lutego 1994 r. Zgodnie z Układem, Polska ułatwi podejmowanie działalności na swym terytorium przedsiębiorstwom Wspólnoty, a w tym celu zapewni traktowanie nie mniej korzystne niż traktowanie własnych obywateli i przedsiębiorstw (art. 44. ust. 1.).

W przypadku, gdyby w pewnych dziedzinach działalności gospodarczej w Polsce, obowiązujące ustawodawstwo i przepisy nie gwarantowały nie mniej korzystnego traktowania przedsiębiorstw unijnych, Polska zobowiązała się zmienić ustawodawstwo i przepisy nie później niż do końca pierwszego etapu okresu przejściowego, czyli do końca 31 stycznia 1999 r. (art. 44. ust. 1. Układu).

Czynnikami przyspieszającym lub hamującym wpływ zagranicznego kapitału mogą być **zasady i procedury zakładania przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym**, a szczególnie obowiązujący system zezwoleń na ich utworzenie.

Zgodnie z obowiązującym prawem, zezwolenia są wymagane, jeśli państwowa osoba prawna zawiera ze spółką lub na jej rzecz umowę bądź umowy, których przedmiotem jest używanie mienia tej państwowej osoby prawnej (w szczególności przedsiębiorstwa, nieruchomości lub części przedsiębiorstwa zdolnej do

realizacji określonych zadań gospodarczych) na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez okres ponad sześciomiesięczny lub których przedmiotem jest przeniesienie własności tego mienia. Zezwolenie takie wydaje minister skarbu na wniosek osoby prawnej.

Ze względu na obronę interesów państwa minister skarbu może określić w zezwoleniu warunki, w szczególności dotyczące proporcji polskich i zagranicznych w kapitale zakładowym spółki lub proporcji głosów w zgromadzeniu wspólników, które spółka obowiązana jest zachować. Spółka na żądanie ministra skarbu jest obowiązana przedstawić dokument w celu ustalenia, czy spełnione są warunki określone w zezwoleniu.

Jeśli spółka nie spełnia warunków określonych w zezwoleniu, minister skarbu wzywa do usunięcia nieprawidłowości w określonym terminie, a w razie ich nieusunięcia może cofnąć zezwolenie. Cofnięcie zezwolenia stanowi przyczynę rozwiązania spółki. W razie cofnięcia zezwolenia minister skarbu występuje do sądu o rozwiązanie spółki. W świetle obowiązujących przepisów również minister skarbu może odmówić wydania zezwolenia, jeśli podjęta przez spółkę działalność zagrażałaby: ● interesom gospodarczym państwa, ● bezpieczeństwu i obronności państwa.

Obecnie prawem przewidziane jest kilka sposobów wnoszenia wkładów podmiotów zagranicznych do kapitałów spółki. Może to być waluta zgromadzona na rachunku zagranicznym otwartym lub waluta wymienialna przekazana z zagranicy za pośrednictwem banku zagranicznego.

Przepisy zezwalają podmiotowi zagranicznemu, po opłaceniu podatków, na zakup waluty obcej w banku upoważnionym do jej skupu i przekazanie jej za granicę bez odrębnego zezwolenia dewizowego, jeśli środki pochodzą z następujących źródeł: ● kwoty z tytułu uczestnictwa w zysku spółki, ● kwoty uzyskane ze sprzedaży lub umorzenia udziałów lub akcji w spółce – kwoty należne w razie likwidacji spółki, ● kwoty przysługujące z tytułu odszkodowań z powodu wyłączenia.

W założeniu przepisy te mają ułatwić i uprościć inwestorom zagranicznym transfer zysku do ich macierzystych krajów.

Ważnym dla inwestorów zagranicznych jest przepis zawarty w art. 22. zapewniający im na zasadzie wzajemności, wypłatę odszkodowania do wysokości przypadającej im części majątku spółki w celu naprawienia szkody poniesionej w wyniku aktów o wywłaszczeniu lub zastosowaniu innych środków wywołują-

cych skutki równoznaczne z wyłączeniem. Minister finansów w imieniu Skarbu Państwa, na wniosek podmiotu zagranicznego, udziela temu podmiotowi gwarancji wypłaty odszkodowania.

Uwarunkowania prawne inwestycji zagranicznych w świetle nowych przepisów

W rozumieniu Układu Europejskiego ustanawiającego stowarzyszenie pomiędzy Polską a Unią Europejską (dalej zwanym Układem), zakładanie przedsiębiorstw oznacza prawo podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w drodze zakładania i kierowania przedsiębiorstwami podległymi (efektywnie kontrolowanymi przez przedsiębiorstwo macierzyste), oddziałami i agendami.

Aktem prawnym, który ma zasadnicze znaczenie w odniesieniu do kwestii zakładania przedsiębiorstw, jest uchwalona w dniu 19 listopada 1999 r. nowa ustawa Prawo działalności gospodarczej, która weszła w życie 1 stycznia 2001 r. Ustawa stanowi wprost, że osoby zagraniczne (przez takie ustawa rozumie osoby fizyczne mające stałe miejsce zamieszkania za granicą, osoby prawne z siedzibą za granicą oraz nie mające osobowości prawnej spółki tych osób) mogą na zasadzie wzajemności, o ile umowa międzynarodowa ratyfikowana przez Polskę nie stanowi inaczej, podejmować i wykonywać działalność gospodarczą na takich samych zasadach, jak przedsiębiorcy polscy.

W praktyce dla przedsiębiorców zagranicznych taki zapis przede wszystkim oznacza możliwość zakładania w Polsce nie tylko, jak było to możliwe do tej pory, spółek z ograniczoną odpowiedzialnością oraz spółek akcyjnych, lecz również innych spółek prawa handlowego oraz spółek cywilnych. Ponadto na podstawie przepisów nowego prawa gospodarczego już od 1 stycznia 2001 r. możliwe jest otwieranie na nowych zasadach oddziałów i przedstawicielstw przedsiębiorców zagranicznych.

Oddział może prowadzić działalność gospodarczą w zakresie przedmiotu działalności przedsiębiorstwa zagranicznego, używa nazwy tego przedsiębiorstwa (w języku państwa siedziby przedsiębiorcy zagranicznego), prowadzi odrębną rachunkowość zgodnie z polskimi przepisami o rachunkowości oraz jest wpisany do rejestru przedsiębiorców – tak jak każdy inny polski podmiot gospodarczy. Przedstawicielstwo różni się od oddziału tym, że jego zakres działalności może obejmować wyłącznie prowadzenie działalności w zakresie reklamy i promocji przedsiębiorstwa zagranicznego. Ponadto nie podlega ono wpisowi do rejestru przedsiębiorców, lecz do specjalnie utworzonej w tym celu ewidencji przedstawicielstw zagranicznych prowadzonej przez ministra gospodarki. Zarówno oddział, jak i przedstawicielstwo nie mają osobowości prawnej.

Dostosowanie polskiego prawa do standardów Unii odbywa się w również na płaszczyźnie prawa spółek. Dostosowanie prawa spółek ma doprowadzić przede wszystkim do pełnej jawności danych i dokumentów spółek, wzmocnić ochronę wierzycieli spółek oraz ich akcjonariuszy, a ponadto wprowadzić ułatwienia procesu zawiązywania i podwyższania kapitału oraz uproszczone procedury umożliwiające przekształcanie się spółek. Założenia te mają zostać zrealizowane za pomocą dwóch nowych ustaw: o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz ustawy Kodeks spółek handlowych, która zastąpiła Kodeks handlowy (obowiązujący w Pol-

sce od 1934 r.). Obydwie ustawy weszły w życie 1 stycznia 2001 r.

Ustawa o Krajowym Rejestrze Sądowym zakłada utworzenie ogólnopolskiego rejestru przedsiębiorców, działającego w systemie informatycznym i prowadzonego przez sądy rejonowe. Obok szczegółowych informacji z zakresu organizacji i działalności przedsiębiorstwa, w rejestrze znajdują się również dane o objętych egzekucją zaległościach w stosunku do Skarbu Państwa (podatkowych, celnych oraz z zakresu ubezpieczenia społecznego), o wierzycielach przedsiębiorstwa, a także informacje o postępowań upadłościowych i układowych przedsiębiorcy.

Kodeks spółek handlowych zakłada powołanie do życia dwóch nowych typów spółek: spółki partnerskiej oraz spółki komandytowo-akcyjnej. Tak więc zagraniczny przedsiębiorca rozważający założenie w Polsce przedsiębiorstwa w formie spółki prawa handlowego będzie mógł dokonać wyboru spośród 6 typów spółek: spółki jawnej, partnerskiej, komandytowej, komandytowo-akcyjnej, z ograniczoną odpowiedzialnością oraz spółki akcyjnej. W zakresie łączenia się spółek ustawa Kodeks spółek handlowych odchodzi od dotychczasowych rozwiązań pozwalających na łączenie się wyłącznie spółek tego samego rodzaju.

Reasumując, można powiedzieć, że rok 2001 przynosi oczekiwane od dawna, zarówno przez krajowych, jak i przez zagranicznych inwestorów, zmiany legislacyjne. Zmiany te z pewnością podniosą atrakcyjność inwestycyjną Polski. Nie jest to jednak koniec drogi zmierzającej do zapewnienia unijnym przedsiębiorcom równego traktowania z przedsiębiorcami polskimi.

Nabywanie i obrót nieruchomościami przez przedsiębiorstwa zagraniczne są nadal obwarowane szeregiem ograniczeń. Stawiany tym przedsiębiorstwom wymóg uzyskiwania zgody ministra spraw wewnętrznych i administracji na nabycie nieruchomości, pod rygorem nieważności umowy sprzedaży nieruchomości, nie odpowiada zarówno literze, jak i intencjom Układu Stowarzyszeniowego.

Rosja

O klimacie inwestycyjnym w Rosji decyduje obowiązujący system prawny. Korzenie systemu prawnego normującego działalność przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym sięgają 1987 r. W tym czasie weszły w życie ustawy umożliwiające inwestowanie w ZSRR, a tym samym w jednej z jego republik – Rosji. Przepisy te obowiązywały do 1991 r.

Drugi okres rozpoczął się po upadku ZSRR w 1992 r. Zmiana przepisów stworzyła inwestorom zagranicznym lepsze warunki inwestowania. Znowelizowane w 1992 r. przepisy zniosły wiele ograniczeń. Pozwoliły one na inwestowanie we wszystkich sektorach gospodarki (poprzednio obowiązywały ograniczenia w inwestowaniu w przemysł naftowy i gazownictwo).

Przepisy z 1992 r. znosiły wymóg obowiązkowego udziału kapitału własnego w kapitale założycielskim w spółkach z kapitałem zagranicznym. Aktualnie wielkość kapitału własnego i obcego jest absolutnie dowolna. Dyrektorem przedsiębiorstwa nie musi być Rosjanin.

Czynnikiem decydującym o inwestowaniu w Rosji mogą być przepisy dotyczące transferu zysku. W latach 1987–1991 przepisy zakładały zyski bez ograni-

czeń, ale niewymienialny rubel utrudniał realizację transferu. Po 1992 r. transfer zysku nadal obowiązywał bez ograniczeń, ale partnerzy z krajów, które nie zawarły z Rosją umowy o zapobieganiu podwójnemu opodatkowaniu, musieli płacić dodatkowe 15%.

Należy uznać, że regulacje prawne w Rosji dotyczące inwestycji zagranicznych stanowiły czynnik sprzyjający wzrostowi zaufania wśród zagranicznych inwestorów do prowadzenia działalności w tym kraju.

Kolejnym krokiem w kształtowaniu systemu prawnego było uchwalenie przez Parlament Rosji Ustawy o inwestycjach zagranicznych 23 kwietnia 1999 r., szczegółowo regulującej działalność przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym. Działaniem tej ustawy objęte są wszystkie przedsiębiorstwa, w których funduszu założycielskim występuje co najmniej 10-procentowy udział kapitału zagranicznego.

W działalności przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym w Rosji stosuje się te same przepisy, co i w działalności jednostek krajowych. Jednak w niektórych przypadkach istnieje możliwość udzielenia inwestorom zagranicznym specjalnych ulg (na przykład: zwolnienie z zapłaty cel przy wwozie do kraju środków trwałych, stanowiących aport do kapitału spółki, ulgowe stawki cła dla przedsiębiorstw). Najczęściej wiąże się to z dotrzymaniem przez inwestora dodatkowych warunków (określony udział kapitału zagranicznego w funduszu statutowym, zawarcie tzw. umowy inwestycyjnej). Trzeba zwrócić uwagę, że **ustalenie ulg leży w kompetencji władz administracji lokalnej**. Jest to nietypowe rozwiązanie, powodujące, że różne regiony mogą mieć różne zasady udzielania ulg. Wpływa to na zróżnicowanie atrakcyjności inwestycyjnej poszczególnych regionów.

Obecne ustawodawstwo przewiduje standardowe gwarancje dla inwestorów zagranicznych: gwarancje chroniące przed rekwirowaniem majątku przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym oraz dające zabezpieczenie inwestorom przed niezgodnymi z prawem działaniami służb państwowych.

Ważny dla inwestorów zagranicznych jest przepis gwarantujący stosowanie umów międzynarodowych w przypadku rozbieżności między ustawodawstwem Rosji a zawartymi umowami międzynarodowymi.

Duży wpływ na aktywność inwestycyjną inwestorów zagranicznych powinien wywrzeć fakt przystąpienia Rosji do międzynarodowego systemu prawnego zabezpieczenia działalności inwestycyjnej. Rząd Rosji zawarł ponad 30 międzypaństwowych porozumień o wzajemnej ochronie inwestycji kapitałowych. Rosja przystąpiła do dwóch niezwykle ważnych konwencji międzynarodowych: Waszyngtońskiej i Seulskiej oraz stała się członkiem Międzynarodowego Funduszu Walutowego. Waszyngtońska konwencja rozstrzyga tryb rozwiązywania konfliktów inwestycyjnych między państwem a podmiotami zagranicznymi (1965 r.). Natomiast Seulska konwencja dotyczy utworzenia międzynarodowej agencji gwarancji inwestycyjnych (1985 r.).

Przystąpienie do Światowej Organizacji Handlu (World Trade Organization), zawarte porozumienia z Unią Europejską i Organizacją Współpracy Ekonomicznej mają pomóc w zbliżeniu rosyjskiego prawa do norm międzynarodowych.

Generalnie, regulowanie działalności inwestorów zagranicznych odbywa się na poziomie ustawodawstwa państwa. Ustawodawstwo podmiotów federacji nie

może się różnić od ustawodawstwa federalnego. Przepisy poszczególnych podmiotów federacji nie mogą zawierać dodatkowych (względem ustawodawstwa federalnego) ograniczeń dotyczących inwestorów zagranicznych, ale mogą przewidywać dodatkowe ulgi i przywileje inwestycyjne.

Tryb rejestracji przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym

W ciągu ostatnich kilku lat w rosyjskim ustawodawstwie regulującym tryb rejestracji spółek akcyjnych (m. in. spółek z kapitałem zagranicznym) zostały dokonane pewne zmiany polegające na uszczegółowieniu danych i dokumentów niezbędnych dla rejestracji. Tryb rejestracji przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym jest dokonywany zgodnie z Ustawą o inwestycjach zagranicznych w odpowiednich organach państwowych. Zgodnie z rozporządzeniem rządu o rejestracji przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym z 28.11.1991 r. w Rosji jest przewidziany dwupoziomowy system rejestracji przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym.

Jeśli udział inwestora zagranicznego nie przekracza 100 milionów rubli, to rejestracji przedsiębiorstwa dokonuje się w jednostkach administracji lokalnej. Organem upoważnionym do rejestracji spółki jest w tym przypadku administracja regionu. W ramach administracji regionu istnieje komisja zajmująca się wszystkimi sprawami związanymi z rejestracją przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym.

Tryb rejestracji przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym wygląda następująco: wymagane dokumenty składa się w urzędzie międzynarodowych kontaktów i stosunków gospodarczych administracji lokalnej, gdzie dokonuje się sprawdzenia kompletności i poprawności złożonych dokumentów. Następnie zgłoszenie jest rozpatrywane przez komisję, która podejmuje decyzję o rejestracji spółki. Posiedzenia komisji odbywają się co najmniej jeden raz w miesiącu. Decyzja o rejestracji lub braku zgody musi zostać podjęta w ciągu 21 dni od daty złożenia dokumentów. W przypadku decyzji o rejestracji zostaje wydane tymczasowe świadectwo państwowej rejestracji spółki, z którym założyciele powinni zgłosić się do Ministerstwa Finansów Rosji w celu wpisania przedsiębiorstwa do rejestru państwowego. Stałe świadectwo o rejestracji otrzymuje się po wpisaniu przedsiębiorstwa do rejestru państwowego i zgromadzeniu co najmniej 50% kapitału założycielskiego.

W sposób analogiczny dokonuje się rejestracji przedsiębiorstw ze 100% udziałem inwestora zagranicznego (tzw. *foreign ventures*), których kapitał zakładowy nie przewyższa 100 mln rubli oraz filii zagranicznych przedsiębiorstw.

W przypadku, kiedy udział inwestora zagranicznego przewyższa 100 milionów rubli albo przedsiębiorstwo należy do branży wydobywczej, dokumenty składa się i dokonuje rejestracji w Ministerstwie Finansów.

Dokumenty wymagane przy rejestracji przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym przez władze administracji lokalnej.

Dla spółek *joint venture*:

- wniosek założycieli o zarejestrowanie spółki,
- dokumenty założycielskie tworzonego przedsiębiorstwa (statut spółki, umowa założycielska, proto-

kół z pierwszego walnego zgromadzenia akcjonariuszy),

● **ze strony rosyjskiej:**

▲ decyzja właścicieli majątku o założeniu spółki,
▲ kopie dokumentów założycielskich i świadectwa rejestracyjne wspólników,

● **ze strony inwestora zagranicznego:**

▲ dokument potwierdzający wypłacalność inwestora zagranicznego, wystawiony przez obsługujący go bank (z tłumaczeniem na język rosyjski uwierzytelnionym notarialnie),

▲ wyciąg z rejestru handlowego państwa lub inne równoznaczne potwierdzenie formy prawnej inwestora zagranicznego zgodnie z ustawodawstwem kraju, w którym firma jest zarejestrowana (z uwierzytelnionym notarialnie tłumaczeniem na język rosyjski),

● w niektórych przypadkach wymagane jest przedstawienie rezultatów wymaganych ekspertyz,

● zgoda administracji lokalnej na rozmieszczenie i działalność przedsiębiorstwa (wszystkie kopie muszą być potwierdzone notarialnie).

Dla przedsiębiorstw ze 100-procentowym udziałem inwestora zagranicznego:

● wniosek od podmiotu zagranicznego o zarejestrowanie spółki,

● dokumenty założycielskie tworzonego przedsiębiorstwa (statut spółki, umowa założycielska, protokół z pierwszego walnego zgromadzenia akcjonariuszy),

● dokument potwierdzający wypłacalność inwestora zagranicznego, wystawiony przez obsługujący go bank (z tłumaczeniem na język rosyjski uwierzytelnionym notarialnie),

● wyciąg z rejestru handlowego państwa lub inne równoznaczne potwierdzenie formy prawnej inwestora zagranicznego zgodnie z ustawodawstwem kraju, w którym firma jest zarejestrowana (z uwierzytelnionym notarialnie tłumaczeniem na język rosyjski),

● w niektórych przypadkach wymagane jest przedstawienie rezultatów wymaganych ekspertyz,

● zgoda administracji lokalnej na rozmieszczenie i działalność przedsiębiorstwa.

W Rosji został utworzony urząd kontroli walutowo-eksportowej, który ma w swojej gestii kontrolę nad importem i eksportem oraz strumieniami pieniężnymi związanymi z operacjami importu-eksportu. Podstawowym zadaniem tej służby jest sprawowanie kontroli nad całością wpływów walutowych z tytułu operacji eksportowych, kontrola przestrzegania zasad udzielania licencji oraz kontrola przedsiębiorstw pod względem działania w ramach udzielonych licencji. Urząd sprawuje również kontrolę nad eksportem surowców o znaczeniu strategicznym dla państwa.

System podatkowy Rosji charakteryzuje się dużą liczebnością i różnorodnością podatków i opłat oraz małą stabilnością przepisów podatkowych. Stwarza to pewne utrudnienia w funkcjonowaniu przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym. Przedsiębiorca zamierzający osiągnąć sukces powinien dobrze orientować się w aktualnych przepisach podatkowych w Rosji. Na bieżąco śledzić częste zmiany. To nie jest łatwe (jako przykład można podać fakt, że liczba podatków i opłat centralnych jest większa niż 40. Oprócz podatków i opłat centralnych są jeszcze podatki i opłaty lokalne i organów samorządu terytorialnego).

Należy podkreślić, że Ustawę z dnia 23 kwietnia 1999 r. o inwestycjach zagranicznych, mimo pewnych

niedociągnięć i nietypowych rozwiązań, można uznać za postępową w zakresie przepisów regulujących działalność przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym. Można sądzić, że przyczyni się ona w sposób niewątpliwy do poprawy wizerunku Rosji jako kraju, w którym lokowanie kapitału przez inwestorów zagranicznych może być opłacalne i bezpieczne.

Ukraina

Aktualny stan prawny oparty jest na Ustawie z dnia 19 marca 1996 r. o zasadach zagranicznego inwestowania. Ten akt prawny stanowi znaczący krok na drodze Ukrainy do stworzenia odpowiednich warunków do rozwoju gospodarczego przy wykorzystaniu kapitału zagranicznego.

W świetle tych przepisów pod pojęciem „przedsiębiorstwo z inwestycjami zagranicznymi” rozumie się „przedsiębiorstwo w dowolnej organizacyjnoprawnej postaci, powstałe zgodnie z ustawodawstwem Ukrainy, o funduszu statutowym, którego inwestycje zagraniczne stanowią nie mniej niż 10%”. Stanowi to istotną zmianę w stosunku do przepisów z 1993 r., które zakładały 20-procentowy udział kapitału inwestora zagranicznego przy równoczesnym określeniu jego wysokości nie mniejszej niż 50 tys. USD w zależności od branży i inwestycji. Przedsiębiorstwo uzyskuje status przedsiębiorstwa z inwestycjami zagranicznymi z dniem zaliczenia inwestycji zagranicznej do jego bilansu.

Inwestycje zagraniczne mogą być realizowane w następujących formach:

● częściowy udział w przedsiębiorstwach utworzonych wspólnie z ukraińskimi osobami prawnymi i fizycznymi lub

● nabycie udziałów w przedsiębiorstwach istniejących,

● utworzenie przedsiębiorstw w pełni należących do inwestorów zagranicznych, filii i innych wyodrębnionych oddziałów zagranicznych osób prawnych lub

● nabycie na własność istniejących przedsiębiorstw,

● nabycie, jeśli nie zabrania tego prawo Ukrainy, majątku ruchomego i nieruchomego, włączając budynki, mieszkania, pomieszczenia, urządzenia, środki transportu i inne obiekty własności, przez bezpośredni zakup majątku i składników majątkowych lub w postaci akcji, obligacji i innych papierów wartościowych,

● nabycie samodzielnie lub wspólnie z ukraińskimi osobami prawnymi bądź fizycznymi praw do korzystania z ziemi lub wykorzystania bogactw naturalnych na terytorium Ukrainy,

● nabycie innych praw majątkowych, w innych formach, na które zezwala ustawodawstwo Ukrainy, w tym bez potrzeby tworzenia osoby prawnej, na podstawie umów z podmiotami gospodarczymi Ukrainy.

Sytuacja prawna oraz zasady związane z inwestycjami zagranicznymi reguluje Ustawa z 19 maja 1996 r. oraz inne akty ustawodawcze i umowy międzynarodowe zawarte przez Ukrainę. W przypadku zaistnienia rozbieżności między umowami międzynarodowymi, których stroną jest Ukraina, a ustawodawstwem Ukrainy, stosuje się regulacje zawarte w umowach międzynarodowych. Stanowi to poważny postęp w zabezpieczeniu interesów inwestorów zagranicznych.

Tryb rejestracji przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego reguluje na Ukrainie Usta-

wa z 19 maja 1996 r. oraz przepisy o trybie państwowej rejestracji inwestycji zagranicznych z 7 sierpnia 1996 r. Oficjalnej rejestracji jednostek gospodarczych dokonują: Rada Ministrów Krymskiej Republiki Autonomicznej, Rady obwodowe miast Kijowa i Sewastopola po faktycznym wniesieniu kapitału zagranicznego. Oficjalna rejestracja podmiotu gospodarczego trwa nie dłużej niż 5 dni roboczych. Świadczenie rejestracji jednostki gospodarczej stanowi podstawę do otwarcia konta bankowego, wyrobienia pieczęci itp. Odmowa zarejestrowania inwestycji może nastąpić tylko w przypadku, gdy realizacja tych inwestycji jest niezgodna z ustawodawstwem Ukrainy lub złożone dokumenty nie odpowiadają wymogom zawartym w przepisach. Niedopuszczalna jest odmowa umotywowana niecelowością inwestycji zagranicznych. Odmowa dokonania rejestracji państwowej powinna być sporządzona na piśmie z ukazaniem motywów takiej decyzji i może być zaskarżona w ustalonym trybie do sądu.

Ustawodawca zadbał również o możliwość przerejestrowania wcześniej działających przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego. W tym celu wystarczy zgłosić odpowiedni wniosek do któregoś z wcześniej wymienionych organów rejestrujących.

Prowadzenie działalności gospodarczej w niektórych branżach wymaga uzyskania odpowiednich licencji. Licencje takie wydawane są przez Radę Ministrów Ukrainy i w szczególności dotyczą: poszukiwania i eksploatacji kopaliny użytecznych, produkcji, naprawy i handlu bronią, produkcji i sprzedaży farmaceutyków oraz substancji chemicznych, produkcji piwa, wina i wyrobów ze spirytusu, handlu spirytusem i wyrobami spirytusowymi, produkcji i handlu wyrobami tytoniowymi i prowadzenia praktyki medycznej, weterynaryjnej i prawniczej, tworzenia i prowadzenia domów gry oraz organizacji gier losowych.

Przepisy o rejestracji inwestycji zagranicznych sformułowane są w sposób jasny i klarowny. Wydaje się, że ustawodawca starał się stworzyć podmiotom zagranicznym zachęcające warunki inwestowania.

Ustawa z 19 maja 1996 r. o zasadach zagranicznego inwestowania przewiduje możliwość preferencyjnego systemu prowadzenia działalności inwestycyjnej i gospodarczej dla poszczególnych podmiotów gospodarczych, które realizują projekty inwestycyjne z udziałem podmiotów zagranicznych, zgodnie z państwowymi programami rozwoju priorytetowych gałęzi gospodarki, sfery socjalnej i przestrzennej.

Ważnym przepisem jest art. 9. Ustawy, który brzmi: „Inwestycje zagraniczne nie podlegają nacjonalizacji. Organy państwowe nie mają prawa do rekwirowania inwestycji zagranicznych, z wyjątkiem przypadków, gdy zachodzi potrzeba ich ratowania w razie klęsk żywiołowych, katastrof, epidemii itp. Powyższa rekwizycja może być dokonana na podstawie decyzji organów upoważnionych na takie okoliczności przez Gabinet Ministrów Ukrainy. Decyzje o rekwizycji inwestycji zagranicznych i warunki kompensacji mogą być zaskarżone w trybie sądowym zgodnie z art. 26. niniejszej Ustawy.”

Inwestorom zagranicznym przysługuje prawo do rekompensaty za poniesione straty, włączając spodziewane zyski i krzywdy moralne, powstałe wskutek działania, zaniechania działania lub nienależytego wykonywania przez organy państwowe Ukrainy bądź ich funkcjonariuszy przewidzianych przepisami praw-

nymi obowiązków wobec inwestora zagranicznego lub przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym.

Zgodnie z art. 20. niniejszej Ustawy przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym płacą podatki na zasadach ogólnych.

Inwestorowi zagranicznemu, w przypadku zaprzestania działalności, przysługuje prawo do zwrotu wniesionego kapitału (w okresie 6 miesięcy) w formie naturalnej lub w walucie inwestowania w kwocie faktycznego wkładu bez opłaty cła, a także dochodów od tych inwestycji w formie pieniężnej lub towarowej, według realnej wartości rynkowej w chwili zaprzestania działalności inwestycyjnej.

Zgodnie z art. 26. istnieje możliwość utworzenia stref ekonomicznych o specjalnym charakterze inwestowania (tzw. wolnych stref ekonomicznych) na terytorium Ukrainy, przy czym warunki prawne inwestowania nie mogą być mniej dogodne niż to określone zostało w Ustawie z dnia 19 marca 1996 r. o zasadach zagranicznego inwestowania. Strefy o specjalnym charakterze inwestowania tworzy się zgodnie z postanowieniami odpowiednich ustaw w celu stworzenia w regionach specjalnego trybu działalności inwestycyjnej, który by ukierunkowywał inwestycje w priorytetowe dla kraju gałęzie gospodarki w celu tworzenia nowych miejsc pracy w regionach o zwiększonym stopniu bezrobocia; wdrożenia nowych technologii, modernizacji istniejących przedsiębiorstw, bardziej efektywnego wykorzystania zasobów naturalnych i rozwoju międzynarodowych kontaktów ekonomicznych.

Obecnie strefy są tworzone w regionach z dużym udziałem przemysłu wydobywczego oraz w zachodnich rejonach kraju sąsiadujących z państwami Europy Wschodniej.

Białoruś

Prawne podstawy tworzenia i funkcjonowania przedsiębiorstw określono w Ustawie o przedsiębiorstwie uchwalonej 14 grudnia 1991 r. Dzięki tej Ustawie przedsiębiorstwo może realizować dowolne rodzaje działalności gospodarczej. Pod warunkiem, że nie są one zakazane ustawodawstwem Białorusi oraz odpowiadają celom przewidzianym w regulaminie przedsiębiorstwa. Niektóre rodzaje działalności, których listę ustala Rada Ministrów Republiki Białorusi, przedsiębiorstwo może realizować tylko na podstawie licencji.

W ostatnich latach przeprowadza się pod kontrolą Prezidenta Republiki Białorusi „ukierunkowaną monopolizację” najbardziej zyskowych sektorów gospodarki narodowej. Monopolizuje się przede wszystkim sprzedaż ropy naftowej, papierosów i alkoholu, a także inną działalność produkcyjną przynoszącą największe dochody.

Przedsiębiorstwo może powstać w wyniku decyzji właściciela majątku lub w wyniku podziału przedsiębiorstwa zgodnie z ustawodawstwem o przeciwdziałaniu praktykom monopolistycznym. Założycielem przedsiębiorstwa może być państwo, osoba fizyczna lub prawna oraz ich grupa. Przedsiębiorstwo działa na podstawie regulaminu, który zatwierdzany jest przez właściciela lub jego pełnomocnika.

Rejestracji przedsiębiorstwa dokonuje Wykonawczy Komitet Rady Rejonowej (Dzielnicowej lub Miejskiej) na terenie lokalizacji przedsiębiorstwa. W celu rejestracji przedsiębiorstwa należy przedłożyć decy-

zję o jego stworzeniu, regulamin i inne dokumenty według listy zatwierdzonej przez Radę Ministrów Republiki Białorusi. Rejestracja przedsiębiorstwa dokonywana jest w ciągu 30 dni od momentu złożenia podania.

Ustawa przewiduje, że przedsiębiorstwo może samodzielnie realizować działalność gospodarczą związaną ze współpracą z zagranicą, przy czym ewentualny przychód dewizowy zasila rachunek przedsiębiorstwa. W lutym 1994 r. została uchwalona rezolucja, według której jednostki gospodarcze Białorusi obowiązkowo sprzedają 50% wpływów dewizowych na Międzybankowej Giełdzie Walutowej oraz wpłacają na konto Ministerstwa Finansów rentę dewizową w wysokości 15% wpływów, kompensowaną w rublach białoruskich. Od 15 maja 1995 r. obowiązkowa sprzedaż wpływów dewizowych została zmniejszona do 30% przychodów, zaś od czerwca całkowicie uchylona. W styczniu 1996 r. przepis ten znowu został wprowadzony, a nawet zaostrzony, nakładając na eksporterów obowiązek sprzedaży 100% wpływów walutowych na Międzybankowej Giełdzie Walutowej. Ustalono także dziesięcioprocentową marżę obowiązującą przy zakupie dewiz.

Omawiana ustawa gwarantuje przestrzeganie praw i interesów prawnych przedsiębiorstwa, a także nieingerowanie organów państwowych, społecznych i innych w jego gospodarczą oraz pozagospodarczą działalność. Państwo deklaruje również zapewnienie przedsiębiorstwom (niezależnie od formy własności), równych, prawnych i ekonomicznych warunków gospodarowania oraz systemu preferencji i ulg tym przedsiębiorstwom, które inwestują w techniczne doskonalenie produkcji, wdrażają wynalazki, pomysły racjonalizatorskie.

Należy tu jednakże podkreślić, że postanowienia przedmiotowej Ustawy mają charakter zdecydowanie deklaracyjny. Praktyka państwowej polityki gospodarczej to przede wszystkim stosowanie zasady centralnego kierowania.

Działalność przedsiębiorstwa może być przerwana w drodze reorganizacji lub likwidacji, które przeprowadzane są zgodnie z decyzją właściciela oraz sądu lub arbitrażu.

Szczególnie istotne dla pobudzenia aktywności gospodarczej Białorusi są **przepisy dotyczące przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym**. Zasady tworzenia i funkcjonowania przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym reguluje Ustawa o inwestycjach zagranicznych na terytorium Republiki Białorusi z 14 listopada 1991 r., znowelizowana 5 grudnia 1997 r. oraz inne akty ustawodawcze i umowy międzynarodowe. W przypadku zaistnienia rozbieżności między umowami międzynarodowymi a daną Ustawą, stosuje się regulacje zawarte w umowach międzynarodowych. Przedsiębiorstwa działające na terenie wolnych stref ekonomicznych funkcjonują na podstawie rozporządzenia Prezydenta Republiki Białorusi z 20 marca 1996 r.

Przedsiębiorstwo z udziałem kapitału zagranicznego może powstać przez jego założenie lub w drodze wykupienia przez inwestorów zagranicznych części udziałów w istniejącym już przedsiębiorstwie, a także przez wykupienie takiego przedsiębiorstwa w całości. Inwestorzy zagraniczni mogą kupować przedsiębiorstwa tylko w takim przypadku, jeśli jego kupna odmówiła załoga przedsiębiorstwa oraz inne podmioty

białoruskie. Przedsiębiorstwo częściowo bądź całkowicie wykupione przez inwestora zagranicznego, musi być zreorganizowane i następnie zarejestrowane zgodnie z aktualnym ustawodawstwem.

Przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym są tworzone w formie spółek akcyjnych, spółek z ograniczoną odpowiedzialnością i innych spółek prawa handlowego, spółdzielni oraz innych formach zgodnych z ustawodawstwem Republiki Białorusi.

Joint venture zakłada się na podstawie umowy, zawartej między uczestnikami tego przedsiębiorstwa. Decyzja o stworzeniu *joint venture* albo przedsiębiorstwa zagranicznego podejmowana jest przez jego uczestników samodzielnie. W przypadku, gdy uczestnikiem z białoruskiej strony jest przedsiębiorstwo państwowe, decyzja o założeniu *joint venture* podejmowana jest przez jego uczestników przy uzyskaniu pozwolenia właściciela majątku albo upoważnionego przez niego organu.

Artykuł 9. Ustawy o inwestycjach zagranicznych na terytorium Republiki Białorusi precyzuje **tryb rejestracji przedsiębiorstw z inwestycjami zagranicznymi**.

Rejestracja przedsiębiorstw z inwestycjami zagranicznymi jest prowadzona przez Ministerstwo Międzynarodowych Stosunków Ekonomicznych Republiki Białorusi, które w terminie 10 dni przekazuje dane o rejestracji do Państwowego Komitetu Podatkowego Republiki Białorusi oraz do Ministerstwa Statystyki i Analiz Republiki Białorusi w celu wprowadzenia ich do Państwowego Rejestru Republiki Białorusi. Działalność przedsiębiorstw nie zarejestrowanych jest zabroniona.

Banki i inne instytucje finansowo-kredytowe z inwestycjami zagranicznymi podlegają rejestracji w Banku Narodowym Republiki Białorusi. Rejestracja państwową przedsiębiorstwa z inwestycjami zagranicznymi odbywa się za zgodą władz lokalnych.

W kwestii związanej z rejestracją przedsiębiorstw, białoruskie ustawodawstwo jest bardzo podobne do rosyjskiego, z tym, że stawia wymagania złożenia mniejszej liczby dokumentów.

W przypadku rejestracji *joint venture* wymagane są następujące dokumenty:

- pisemny wniosek podmiotów o rejestrację zakładanego przedsiębiorstwa,
- dwie, uwierzytelnione przez notariusza, kopie dokumentów założycielskich,
- dla białoruskich osób prawnych – kopie decyzji właściciela majątku o założeniu przedsiębiorstwa bądź kopie decyzji organu upoważnionego przez właściciela uwierzytelnione przez notariusza oraz kopie dokumentów założycielskich dla każdego podmiotu białoruskiego, biorącego udział w założeniu *joint venture*,
- wypis z rejestru handlowego państwa pochodzenia bądź innego równorzędnego potwierdzenia statusu prawnego inwestora zagranicznego.

Dla przedsiębiorstw ze 100-procentowym udziałem podmiotu zagranicznego:

- wniosek pisemny osób (podmiotów) o rejestrację zakładanego przedsiębiorstwa,
- dwie kopie dokumentów założycielskich uwierzytelnionych przez notariusza,
- wypis z rejestru handlowego państwa, z którego pochodzi inwestor zagraniczny (w załączeniu z tłumaczeniem na język białoruski lub rosyjski w formie kopii uwierzytelnionych przez notariusza).

Zabronione jest wymaganie dodatkowych dokumentów nie wymienionych w ustawodawstwie Republiki Białorusi. Przedsiębiorstwo musi być zarejestrowane w ciągu 30 dni od momentu złożenia niezbędnych do tego dokumentów. O podjętej decyzji o rejestracji w terminie 5 dni muszą zostać poinformowani założyciele przedsiębiorstwa. Zarejestrowanemu przedsiębiorstwu z inwestycjami zagranicznymi wydane jest świadectwo o rejestracji państwowej.

Rejestracji państwowej można odmówić przedsiębiorstwu z kapitałem zagranicznym, jeśli proces założenia przedsiębiorstwa nie został przeprowadzony zgodnie z ustawodawstwem Republiki Białorusi oraz w przypadku, gdy dokumenty założycielskie nie są zgodne z ustawodawstwem Republiki Białorusi.

Odmowa rejestracji przedsiębiorstwa musi być skierowana do założyciela w terminie 5 dni. Decyzję o odmowie, zgodnie z ustawodawstwem Republiki Białorusi, założyciele mogą zakwestionować w ciągu 30 dni w trybie sądowym.

Zadeklarowany w dokumentach założycielskich fundusz założycielski przedsiębiorstwa ma zostać wniesiony co najmniej w 50-procentach w ciągu jednego roku od dnia rejestracji przedsiębiorstwa w drodze wniesienia przez każdego z uczestników nie mniej niż 50% swoich udziałów. W pełni fundusz założycielski musi zostać wniesiony w ciągu dwóch lat od dnia rejestracji przedsiębiorstwa. Tryb wnoszenia funduszu założycielskiego przedsiębiorstwa z inwestycjami zagranicznymi w formie spółki akcyjnej jest dokonywany zgodnie z Ustawą Republiki Białorusi o spółkach akcyjnych, spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością. Przedsiębiorstwo z inwestycjami zagranicznymi przedstawia organowi, który dokonał rejestracji, udokumentowane potwierdzenie faktu wniesienia funduszu założycielskiego w określonych rozmiarach w czasie nie później niż jednego miesiąca po upływie ustalonego terminu. Udokumentowanym potwierdzeniem faktu wniesienia funduszu założycielskiego jest odpowiednia decyzja firmy audytorskiej.

W wyjątkowych przypadkach ustalone terminy wniesienia kapitału ustawowego mogą być zmienione za zgodą Rady Ministrów Republiki Białorusi.

Organ, który zarejestrował przedsiębiorstwo z kapitałem zagranicznym, jest zobowiązany do wydania w terminie 10 dni odpowiedniego zaświadczenia, pod warunkiem przedstawienia przez to przedsiębiorstwo udokumentowanego potwierdzenia wniesienia wkładu do funduszu założycielskiego.

W przypadku zmiany właściciela albo reorganizacji przedsiębiorstwa z inwestycjami zagranicznymi podlega ono ponownej rejestracji w terminie trzech miesięcy. Przy przerejestrowaniu przedsiębiorstwa stosowane są te same zasady co przy rejestracji przedsiębiorstwa.

Warunkiem koniecznym skorzystania z ulg i dodatkowych praw, ustalonych w danej Ustawie, jest otrzymanie świadectwa o wniesieniu nie mniej niż 50% funduszu założycielskiego.

Niektóre rodzaje działalności przedsiębiorstwo może prowadzić tylko na podstawie specjalnych zezwoleń (licencji), wykaz których ustalony został przez ustawodawcę.

Przedsiębiorstwa w funduszu założycielskim, których inwestycje stanowią więcej niż 30%, są uprawnione bez dodatkowych licencji eksportować i importować własną produkcję i usługi. Przedsiębiorstwo

z inwestycjami zagranicznymi jest uprawnione do bezlicencyjnego importu i eksportu produkcji, prac i usług na potrzeby własnej działalności gospodarczej.

Inwestorzy zagraniczni są podmiotami prywatyzacji i mogą brać udział w prywatyzacji obiektów państwowych na terytorium Republiki Białorusi zgodnie z postępowaniem ustalonym ustawodawstwem Republiki Białorusi.

W 1998 r. Ustawa o inwestycjach zagranicznych została znowelizowana w celu dostosowania jej do norm prawa międzynarodowego oraz zgodnie z nowym podejściem do kapitału zagranicznego.

Znowelizowana Ustawa zawiera nowe artykuły dotyczące ochrony własności intelektualnej: w art. 18. zostały określone zasady otrzymania przez podmioty zagraniczne patentów, wzorów przemysłowych, które powstały w procesie funkcjonowania przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym. Zostały określone dodatkowe gwarancje dla inwestorów zagranicznych: tak w art. 34. stwierdza się, że w przypadku zmiany przepisów, które stwarzają mniej korzystne warunki działalności przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym, przedsiębiorstwo przez 5 lat funkcjonuje na podstawie przepisów, które obowiązywały w momencie jego rejestracji. W Ustawie określone zostały również nowe warunki udziału inwestorów zagranicznych w procesie prywatyzacji, a mianowicie w tekście Ustawy została wyraźnie podkreślona równość podmiotów krajowych i zagranicznych. W Ustawie znalazł się również przepis umożliwiający zapłatę za nabywany obiekt zarówno walutą obcą, jak i walutą krajową. Przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym, których udział inwestora zagranicznego wynosi ponad 30% oraz którego cały przychód składa się wyłącznie z tytułu sprzedaży produkcji i usług własnych zwalnia się z zapłaty podatku dochodowego na okres trzech lat, poczynając od roku, w którym przedsiębiorstwo wykazało dodatni wynik finansowy.

Jeśli przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym wytwarzają strategicznie ważną dla państwa produkcję, to Rada Ministrów Republiki Białorusi, zgodnie z ustaloną listą, jest uprawniona do udzielania dodatkowych ulg w podatku dochodowym przez okres do trzech lat o 50%.

W przypadku likwidacji przedsiębiorstwa z inwestycjami zagranicznymi w okresie zwolnienia od podatków lub w ciągu trzech lat po upływie okresu zwolnienia, przedsiębiorstwo jest zobowiązane do zapłaty podatków za okres, w którym było ono zwolnione od ich zapłaty (art. 33. Ustawy).

W istotny sposób na funkcjonowanie przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym wpływają również następujące przepisy: Rozporządzenie Prezydenta Republiki Białorusi o promowaniu tworzenia i rozwoju przemysłu wysokich technologii oraz bazującego na współczesnych technologiach, Ustawa o strefach wolnoekonomicznych oraz międzynarodowe porozumienia dotyczące wspomagania i ochrony inwestycji zagranicznych zawarte przez Republikę Białorusi z 25 krajami.

Ewa Bojar